

MİMARÎ PROJELER ve TELİF HAKKI

1. FSEK Kapsamında Eser Kavramı

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ("FSEK") 1. maddesine göre eser, "sahibinin hususiyetini taşıyan ve aşağıdaki hükümler uyarınca ilim ve edebiyat, musikî, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her nevî fikir ve sanat mahsulüdür." şeklinde tanımlanmıştır.

Bir fikir ürününün, eser olarak kabul edilmesi ve hukuki himaye görebilmesi için, sahibinin özelliğini taşıması ve FSEK'te sayılan eser türlerinden olması gerekmektedir.

2. Mimarî Projenin Eser Niteliği

FSEK'te eser türleri, bilim ve edebiyat eserleri, müzik eserleri, güzel sanat eserleri, sinema eserleri ve işleme eserler olarak beş ana grup altında sınırlı olarak sayılmıştır.

Mimarî projeler FSEK'in 2/1-3. maddesinde ilim ve edebiyat eserlerinin alt gruplarından biri olarak düzenlenmiştir.

"Bedîî vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmî mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, plânlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topğrafyaya ait maket ve benzerleri, , mimarî maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri." (FSEK m.2/1-3)

İlgili hüküm uyarınca, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri ile sahibinin özelliğini taşımak kaydıyla her nevi plan, proje, kroki, tasarım, maket ve benzerleri eserler himaye edilir.

Bu eser türleri estetik niteliği ihtiva etmese dahi FSEK uyarınca himaye edilmektedir. Keza, FSEK'in 4/II. maddesi uyarınca, proje ve benzeri eserler, estetik nitelik taşıyorsa, bilim ve edebiyat eseri olarak değil, güzel sanat eseri olarak himaye edilir.

Kanun hükmünden anlaşıldığı üzere, mimarî projeler FSEK'te himaye edilen birçok eser türünden farklı olarak, estetik özellik taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın korumaya alınmıştır.

3. Mimarî Projede Telif Hakkı

FSEK'e göre, eser sayılan fikir üzerindeki hak "telif hakkı" olarak tanımlanır. Kural olarak telif hakkı eseri meydana getiren kişiye aittir. Mimarî projede, projeyi çizen kişi eser sahibi sıfatıyla telif hakkından doğan hak ve yetkilere sahip olur.

Mimarî projede telif hakkına sahip olabilmek için eserin meydana getirilmesi yeterli olup, eserin sicile tesciline, mimarlar odası veya belediye gibi mercilerin onayına gerek bulunmamaktadır.

Projenin uygulanması için bu gibi idari işlemlerin yerine getirilmesi gerekse dahi, bu işlemlerin yerine getirilmemiş olması mimarî projenin eser olarak korunmasına engel teşkil etmemektedir.

4. Mimarî Projede Telif Hakkının Kapsamı

Eser sahipliğinden doğan telif hakkı FSEK'te sınırlı olarak "mali ve manevi haklar" başlığı altında sıralanmıştır.

4.1. Manevî Haklar

4.1.1. Kamuya Sunma Yetkisi

Kamuya sunma, eserin yaratıcısının şahsiyetinden veya özel alanından sıyrılarak, insanlığa karışmasını veya dâhil olmasını ifade etmekte olup, eserin ne zaman kamuya sunulacağını belirleme yetkisi de eser sahibine aittir (FSEK m.14).

4.1.2. Adını Belirleme Yetkisi

Eserle sahibi arasındaki bağ, ancak adın belirtilmesi suretiyle kurulmaktadır ve bu yetki eser sahibine aittir (FSEK m.15). Mimarî eserlere isim verilmesi alışılmış bir durum değilse de, projeye isim vermek gerekiyorsa bu hak ve yetki eser sahibine aittir.

4.1.3. Değişikliği Yasaklama Yetkisi

Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veya eser sahibinin adında kısaltma, ekleme veya değişiklik yapılamaz (FSEK m.16). Yine mimarî projenin değiştirilmesi veya

yeni bir şekle sokulması eser sahibinin izni olmadan yapılamayacaktır.

Buna ek olarak, eser sahibi değişiklik yapılmasına izin vermiş olsa dahi, eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen veya eserin özellik ve bütünlüğünü bozan değişiklikler yapılması eser sahibinin manevî hakkının ihlâli sonucunu doğuracaktır.

4.1.4. Mimarın Zilyet ve Malike Karşı Hakları

Eser sahibi yaptığı iş karşılığında, belirli bir ücret alarak eseri, onu yapılmasını isteyen kişiye devretmektedir. Örneğin mimarî projeyi yapan mimar, aldığı ücret karşılığında, projeyi sözleşmenin karşı tarafına teslim eder. FSEK'in 17. maddesine göre, eser sahibi, projeyi geçici bir süre için devrettiği kimseden isteyebileceği gibi, projeyi başka işlerde aynen kullanmamak kaydıyla kopyasını alabilecektir.

4.2. Malî Haklar

4.2.1. İşleme Hakkı

İşleme, niteliği itibarıyla asıl esere bağlı olarak yapılan fakat ondan bağımsız şekilde değerlendirilebilecek yeni bir eser meydana getirilmesini ifade etmektedir (FSEK m.21).

Esasen, projeden yararlanılarak bir mimarî yapının ortaya çıkarılması niteliği itibarıyla bir işleme ise de, projenin uygulanmasının FSEK'in 22/2. maddesine göre çoğaltma sayılacağı açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu sebeple, yaygın görüşe göre mimari projelerin uygulanmasının işleme eser olarak kabul edilmesi mümkün görünmemektedir.

4.2.2. Çoğaltma Hakkı

Çoğaltma hakkı da eser sahibinin malî hakları arasındadır (FSEK.m.22). Mimarî projelerin uygulanmasının çoğaltma olarak kabul edilmesi karşısında, çoğaltma hakkının kullanılması sıklıkla kullanılabilecek bir haktır. Nitekim FSEK'in 22/2. maddesine göre projenin uygulanmasının çoğaltma sayılacağı açıkça hüküm altına alınmıştır.

4.2.3. Yayma Hakkı

Yayma hakkı çoğaltılan eser nüshalarının satışa çıkarılması, dağıtılması yahut herhangi bir şekilde ticaret mevkiine konulmasıdır (FSEK.m.23). Yayma hakkı genellikle basılı eserler veya sinema eserlerinde geçerli

olmakla birlikte, mimarî projenin de yayılması gerekirse, bu hak da münhasıran eser sahibine ait olacaktır.

4.2.4. Diğer Malî Haklar

Yukarıda sayılanların dışında, eser sahibinin, eseri üzerinde temsil hakkı, radyo ile yayın hakkı ile pay ve takip hakkı da bulunmaktadır. Fakat bu hakların mimarî projeler üzerinde olduğu söylenemeyecektir.

5. Mimarî Projede Telif Hakkının Devri

FSEK'in 52. maddesi uyarınca, eser sahibinin fikir ve sanat eseri üzerindeki haklarının devri için, eser sahibi ile bu hakları devralacak kişi arasında mutlaka yazılı bir devir sözleşmesi yapılması gerekmektedir.

FSEK'te öngörülen bu şekil şartı adi yazılı şekil olup, devir sözleşmesinin noter huzurunda yapılması gerekli değildir. Ancak ispat kolaylığı açısından uygulamada devir sözleşmelerinin noter huzurunda yapıldığı görülmekte ve yaygın olarak noter huzurunda yapılması tavsiye edilmektedir.

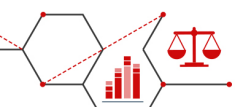
Mimari projelere ilişkin olarak mimari proje hazırlama sözleşmesinin niteliği gereği, "çoğaltma hakkı" iş sahibine geçtiğini kabul etmek gerekmektedir. Ancak bu noktada, çoğaltma dışındaki hakların devri için yine yazılı bir devir sözleşmesi yapmak gerekir.

Bununla birlikte yapılacak devir sözleşmesi ile büyük manevi ve mali hakların devri mümkün değildir. Zira malî hakların tamamının devredilmesi mümkünken, manevî hakların devri kesinlikle mümkün değildir. Manevî haklar eser sahibinin kişiliğinin bir parçası olduğundan manevi haklar değil, ancak ve ancak manevi hakların "kullanımı" devir sözleşmesine konu olabilmektedir.

FSEK'in 52. maddesi uyarınca mali hakların külliyen devri söz konusu olamayacak; telif haklarının devrine ilişkin sözleşmede hangi malî hakların devredildiğinin de tek tek ve açıkça belirtilmesi gerekecektir. Aksi takdirde, "tüm hakların devredildiğine" ilişkin bir ifade devir için yeterli ve geçerli olmayacaktır.

6. Mimari Projede Değişiklik Yapılması

Uygulamada, mimarlar iş sahibinin talebi ile bir proje çizmekte ve inşaatın başlaması için ilgili idare nezdinde bir takım mimarlık hizmetlerini yerine getirmektedir. Ancak bu aşamadan sonra zaman zaman herhangi bir sebeple iş sahibinin başka bir mimarla anlaşması

veya projeyi çizen mimardan izin almaksızın, bu mimarın adıyla ve bazı değişiklikler yapmak suretiyle idareye sunması ve ruhsat alarak inşaata başlaması söz konusu olabilmektedir.

Bu halde, eser sahibi olan ilk mimarın eser üzerinde adının belirtilmesi ve eserde değişiklik yapılmasını menetme hakları ihlal edilmektedir.

Bunun yanı sıra, mimarlık projesinin değiştirilmesinin gerekmesi halinde, değişikliğin zorunlu olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir. Proje değişikliği imar planı değişikliği veya ilgili mevzuatta yapılacak bir değişiklikten veya inşaat alanında öngörülemeyen ya da değişikliği zorunlu kılan bir halin meydana gelmesi halinde değişikliği zorunlu olduğu kabul edilecektir.

Ancak, bu durumda da değişiklik yapmak üzere, eser sahibi mimarın davet edilmesi gerekir. Mimarın projede değişiklik yapmayı reddetmesi veya değişiklik için fahiş bir ücret talep etmesi halinde yukarıda belirtilen zorunluluğun meydana geldiğinden bahsedilebilecek ve değişikliğin başka bir mimar tarafından yapılabilceği kabul edilebilecektir.

7. İzinsiz Değişiklik Yapılması Halinde Başvurulabilecek Yasal Yollar

Mimarlık projelerinde eser sahibi ve projeyi değiştirmeye yetkili kişi olan mimardır. Mimarın izni alınmaksızın projede değişiklik yapılması halinde, eserde değişiklik yapılması yasağı ihlal edilmiş olacaktır.

Mimarlık projelerine ilişkin örnek vermek gerekirse, iyi bir ün yapmış bir mimarın projesinin değiştirilerek kötü veya çirkin bir proje haline getirilmesi ve yapının da bu kötü projeyle inşa edilmesi halinde projeyi çizen mimarın şeref ve itibarını zedeleyebilecektir. Bu halde, FSEK'in 70. maddesi uyarınca, manevi hakları ihlal edilen mimar, manevi zararlarına karşılık olmak üzere, manevi tazminat davası açabilecektir.

Bunun yanı sıra yine FSEK'in 70. maddesi uyarınca, projesi izinsiz olarak değiştirilen mimar, değişiklik sebebiyle kötü bir isim yapar ve kendisine artık iş edinemez hale gelirse maddi tazminat talebiyle dava açabilecektir.

Yine mimar tarafından, eserde değişiklik yapılmasını önlemek amacıyla FSEK'in 66 ve 67. maddeleri uyarınca, tecavüzün men'i davası açılabilceği gibi; tecavüz hâlihazırda devam etmekte ise tecavüzün ref'i davası da açılabilir. Hatta bu dava ile birlikte, toplumun veya malikin haklarını esaslı surette haleldar etmemesi şartıyla, eserdeki değişikliklerin eserin eski hale iadesi de talep edilebilecektir.

8. Sonuç

Mimarî projeler FSEK uyarınca sahibinin özelliğini taşıyan ve mevzuat kapsamında hukuki himaye gören eserlerdir. Proje üzerinde projeyi çizen mimarın mali ve manevi hakları söz konusudur. Bu haklar doğrudan doğruya projeyi meydana getiren mimara aittir. Mimari projedeki telif hakları, bu hakların ve kullanımının devri gibi konular yüksek önem arz etmektedir. Bu kapsamda, proje hazırlama ve uygulama sözleşmeleri, mali ve manevi hakların devir sözleşmeleri ve konuyla ilgili davalar başta olmak üzere, mimari projeler ile ilgili olarak gerek mimar gerekse iş sahibi açısından herhangi bir hak kaybına mahal vermemek adına uzman hukukçulardan destek alınmasını önemle tavsiye ederiz.

Daha fazla bilgi ve sorularınız için:

Av. Ahmet KILINÇ – ahmetkilinc@hansu.av.tr

tr.hansu.av.tr | +90 216 464 12 12

© Hansu Avukatlık Ortaklığı

Hansu Avukatlık Ortaklığı, yerli ve uluslararası müvekkillerine özellikle gayrimenkul, şirketler, vergi, enerji ve fikri mülkiyet hukuku alanında hizmet veren bir avukatlık ortaklığıdır. Bu makale Türkiye'de hukuk alanındaki gelişmeleri paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Hukuki bir görüş veya yönlendirme olarak düşünülmemelidir. Özel sorular ve sorunlar bakımından hukuki danışman görüşü alınmalıdır.

